

ชวานากับปัญหาเรื่องข้าว

รศ.ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ
หลักสูตรเศรษฐศาสตร์การเมือง
คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
31 ตุลาคม 2559

บทความนี้ ต้องการจะบอกว่า อะไรคือปัญหาของชวานาและปัญหาของข้าว ปัญหานั้นมีสาเหตุจากอะไร? การแก้ปัญหาที่สาเหตุควรจะทำอย่างไร? รัฐบาลควรจะมีนโยบายอย่างไร? เกี่ยวกับปัญหาข้าวและชวานา ตัวเลขที่ใช้ในบทความนี้ได้จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และจากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตร

1. ปัญหาทั่วไปของชวานา

1.1) ปัญหาความยากจน ความยากจนในที่นี้ จะขอใช้ในความหมายอย่างแคบที่เรียกว่า “ความยากจนสัมบูรณ์ (absolute poverty) ซึ่งวัดจากรายได้เป็นตัวเงิน ที่พอจะดำรงชีพอยู่ได้โดยไม่อดตาย ซึ่งตามตัวเลขของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อยู่ที่ 2,422 บาท/คน/เดือน ในปี 2554 ประชากรยากจนที่มีรายได้เท่านี้และต่ำกว่านี้มีทั้งหมด 8.8 ล้านคน และประมาณ 6 ล้านคน หรือร้อยละ 69 อยู่ในชนบท ยังชีพอยู่ด้วยวิธีการเกษตรและอาชีพอื่นๆ นอกไร่นา โดย 2.7 ล้านคนมีถิ่นฐานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 30.5 ของคนยากจนทั้งหมด) และ 1.4 ล้านคนอยู่ในภาคเหนือ (ร้อยละ 15.8) ภาคกลาง 1.3 ล้านคน ภาคใต้ 0.7 ล้านคน ส่วนคนจนในเขตเมืองรวมทั้งหมดก็มีประมาณ 2.7 ล้านคน

1.2) ปัญหาความเหลื่อมล้ำ กลุ่มคนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำสุด คือ ผู้ประกอบอาชีพประมง เก็บของป่า มีรายได้เฉลี่ย 3,884 บาท/คน/เดือน รองลงมาคือ คนงานภาคเกษตร รายได้ 4,013 บาท/คน/เดือน กลุ่มคนรายได้ต่ำสุดเหล่านี้ จัดอยู่ในกลุ่มคนจนที่สุด (10%) เทียบกับกลุ่มคนรวยที่สุด (10%) รายได้ต่างกัน 25.05 เท่า คือ คนจนสุดมีรายได้เป็น 1.56% ของ GDP ขณะที่คนรวยสุดมีรายได้เป็น 39.21% ของ GDP

1.3) สาเหตุของความยากจน อาจสรุปจากงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนยากจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย” (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ หัวหน้าโครงการ) ได้เป็น 4 สาเหตุหลัก คือ ทำที่ต่อชีวิต ปัจจัยการผลิต โครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม และระบบสวัสดิการ กล่าวโดยย่อดังนี้

1.3.1) ทำที่ต่อชีวิต วิถียังชีพของคนจนบางกลุ่ม ที่ไม่สร้างสรรค์ให้ตนเองและสังคม ชีวิตจึงประสบแต่ด้านมืดมากกว่าด้านสว่าง

1.3.2) ปัจจัยการผลิต คนจน เป็นคนไม่มีที่ทำกิน หรือมีน้อย ขาดน้ำ ขาดความรู้ ไม่มีทุนทำกิน

1.3.3) โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม คนจนถูกรอบงำด้วยระบบตลาด แต่ไม่เท่าทันตลาด ไม่มีอำนาจต่อรอง เมื่อเป็นผู้ซื้อก็ต้องซื้อแพงๆ เมื่อเป็นผู้ขายก็ต้องขายถูกๆ

1.3.4) สวัสดิการสังคม ในที่นี้หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดภาวะการกีดกันดี อยู่ดี มีสุข และมีสิทธิ ซึ่งอาจจะเกิดจากการบริการของรัฐ ของชุมชน ของครอบครัว หรือของบริษัทก็ได้ แต่ระบบสวัสดิการสังคมในสังคมไทย ยังอยู่ในระดับต่ำ และไม่ทั่วถึง

1.4) ปัญหาอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งประกอบด้วย

1.4.1) การเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจตลาดและอุตสาหกรรม ที่นำไปสู่การเร่งการขาย และการกระตุ้นการบริโภค จนเกิดลัทธิบริโภคนิยมหรือการเห็นแก่การบริโภค โดยไม่รู้จักประมาณ ไม่รู้เหตุผล ไม่มีภูมิคุ้มกันตนเอง หลงไหลไปตามกระแส "ไม่รู้จัก "ความพอเพียง"

1.4.2) สังคมตลาดและบริโภคนิยม ทำให้คนถือเอา "เงิน" เป็นสรณะ จึงทำให้การเกื้อกูลด้วยการเอาแรงในสังคมชนบทหายไป การผลิตในชนบทจึงใช้การ "จ้าง" เป็นหลัก เพราะคนทำงานต้องการเอาเงิน ไม่ใช่ต้องการ "เอาแรง" ชาวนาจึงต้องจ้างรถไถ รถเกี่ยว จ้างดำ จ้างหว่าน จ้างพ่นยา ต้นทุนการผลิตจึงสูง ไม่มีกำไร

1.4.3) สังคมตลาดที่เน้นรายได้เป็นตัวเงิน ทำให้เกษตรกรเน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว (mono crop) คราวละมากๆ เพื่อหวังจะขายได้เงินมากๆ และเอาเงินไปซื้อปัจจัยยังชีพอื่นๆ การผลิตพืชเชิงเดี่ยว ทำให้เกิดความเสียด้านความแปรปรวนของราคา เพราะถ้าผลผลิตออกมามากราคาก็จะตก เกษตรกรจะขาดทุน เป็นหนี้เป็นสิน และพินตัวยาก เพราะรายได้ที่ได้มาเพิ่มไม่ทันดอกเบี้ยที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น

1.4.4) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ จากภาคเกษตรสู่ภาคการค้าและอุตสาหกรรม ทำให้แรงงานมีทางเลือกมากขึ้น และปรากฏว่า แรงงานภาคเกษตรเลือกที่จะทำงานภาคการค้าและภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตร ทำให้กำลังแรงงานภาคเกษตรลดลง เหลือแต่กำลังแรงงานอาวุโสรุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย การผลิตภาคเกษตรในปัจจุบัน จึงต้องไปจ้างแรงงานต่างด้าว โดยเฉพาะ การประมง สวนยาง ตัดอ้อย ฯลฯ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่อัตราการเกิดลดลง คนวัยชราเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในระบบเศรษฐกิจทุกสาขารวมทั้งภาคเกษตร

1.4.5) การแก้ปัญหาของรัฐบาลยุคปัจจุบัน มีลักษณะ "มั่งง่ายได้เร็ว" คือ แก้ที่อาการ แต่ไม่แก้ที่สาเหตุและโครงสร้าง นั่นคือ แก้ปัญหาชาวนาและราคาข้าวโดยเน้นไปที่ การเพิ่มราคาประกัน (หรือราคาจํานํา) โดยไม่คำนึงถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ไม่คำนึงถึงตลาดปัจจัยการผลิต ที่พ่อค้ามีอำนาจต่อรองสูง ดังนั้น เมื่อไรเกิดปัญหาด้านอุปสงค์ของผลผลิต ทำให้ขายข้าวได้ราคาดีตามราคาประกันด้านอุปทานปัจจัยการผลิต ที่พ่อค้ามีอำนาจต่อรองสูง ก็สามารถขึ้นราคาปัจจัยการผลิตได้ง่าย โดยปราศจากการควบคุมดูแลจากรัฐ รายได้จากการขายข้าวจึงถูกดูดดึงไปอยู่ในมือของผู้ขายปัจจัยการผลิต

ประโยชน์จากการขายข้าวราคาประกันของชาวนาก็น้อยลง หรือส่วนแบ่งที่ชาวนาจะได้จะน้อยกว่าเจ้าของปัจจัยการผลิต คือ พ่อค้าปุ๋ย พ่อค้ายาปราบศัตรูพืช รวมถึงเจ้าของที่ดินที่เพิ่มค่าเช่าขึ้นอย่างรวดเร็ว

การแก้ปัญหาเรื่องข้าวที่เป็นประโยชน์ที่ยั่งยืนกว่า และชาวนาได้มากกว่า คือ การลดต้นทุน เพิ่มคุณภาพและปริมาณ ซึ่งหมายถึง การลดการใช้ปุ๋ยเคมี ลดการใช้ยาปราบศัตรูพืช ลดค่าจ้าง ลดการใช้เมล็ดพันธุ์จากตลาด (ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในหัวข้อที่ 3) การลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตภาพ จะทำให้ต้นทุนต่อไร่ลดลง ขณะที่ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น แม้ราคาในตลาดจะไม่เพิ่ม แต่กำไรหรือรายได้ของชาวนาและเกษตรกรอื่นๆ จะเพิ่มขึ้น ศักยภาพการแข่งขันในตลาดโลกก็สูงขึ้น เพราะราคาไม่แพง

2. ปัญหาเรื่องข้าว

โดยสรุปมีสามเรื่องหลัก คือ ผลผลิตภาพ ต้นทุน และราคา

2.1) ด้านผลผลิตภาพก็คือ ผลผลิตต่อไร่ต่ำ ตัวเลขปี 2554 ค่าเฉลี่ยของผลผลิตต่อไร่ของข้าวนาปีทั่วประเทศเพียง 391 กิโลกรัม/ไร่ เท่านั้น

ส่วนข้าวนาปรังผลผลิตเฉลี่ย 632 กิโลกรัม/ไร่ แต่พื้นที่นาปรังมีเพียง 16 ล้านไร่ ขณะที่พื้นที่นาปีมี 62 ล้านไร่ จำนวนครัวเรือนชาวนานาปีมีประมาณ 3.27 ล้านครัวเรือน(84%) ชาวนาปรังประมาณ 780,000 ครัวเรือน(2%)

2.2) ต้นทุนการผลิตและราคาที่ขายได้ สำหรับนาปี ถ้าอาศัยการจ้างทุกขั้นตอน ต้นทุนการผลิตตกประมาณไร่ละ 5,000 บาท รวมค่าจ้าง ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าพันธุ์ และค่าขนส่ง แต่ผลผลิตโดยเฉลี่ยประมาณไร่ละ 390-400 กิโลกรัม ต้นทุนต่อกิโลกรัมประมาณ 12-13 บาท แต่ราคาข้าวเปลือกเจ้านาปี 5% (100 เมล็ด หัก 5 เมล็ด) ซึ่งเป็นข้าวนาปีส่วนใหญ่ เกษตรกรขายได้ในราคาเฉลี่ยทั้งปีตันละประมาณ 10,000 กว่าบาท (ปี 2554 และปี 2555) หรือกิโลกรัมละประมาณ 10 บาท แต่ถ้าเป็นข้าวหอมมะลิ ก็จะขายได้ประมาณกิโลกรัมละ 15 บาท ดังนั้น ชาวนาปีที่ไม่ได้ผลิตข้าวหอมมะลิก็จะขาดทุน

แต่ถ้าเป็นกรณีที่ใช้แรงงานตนเองด้วยเช่น ในการหว่าน การพ่นยา ต้นทุนจะลดลงเหลือประมาณ 4,000-4,500 บาท/ไร่ ก็พอจะคุ้มทุน ถ้าหากสามารถเพิ่มผลผลิตต่อไร่เป็น ไร่ละ 500-600 กิโลกรัม ก็พอจะมีกำไร ดังนั้นการลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตภาพ จึงเป็นหัวใจของการแก้ปัญหา ในสถานการณ์ของการค้าและการแข่งขันระหว่างประเทศ การเพิ่มราคาประกันแต่ขณะเดียวกันต้นทุนปัจจัยการผลิตและค่าจ้างก็เพิ่มขึ้น(อาจจะเร็วกว่าด้วย) ไม่ช่วยให้ชาวนาปี(ซึ่งเป็นชาวนาส่วนใหญ่และเป็นชาวนาจน) มีรายได้ดีขึ้นแต่อย่างใด (แม้บางรายจะดีขึ้นบ้างเล็กน้อย) ขอบอกย้ำอีกครั้งว่า ตัวเลขในบทความนี้เป็นตัวเลขของทางราชการ คือ ตัวเลขของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรฯ

2.3 ชาวนาปัจจุบันขาดแรงงานในครัวเรือน เพราะรุ่นลูกไปทำงานภาคการค้าและอุตสาหกรรม การทำนาจึงต้องอาศัยการจ้างเป็นหลัก จึงประสบปัญหาเรื่องต้นทุนตามข้อ 2.2

2.4 อันเนื่องมาจากปัญหาต้นทุน ชาวนาจนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงไม่มีรายได้จากการขายข้าวเพียงพอจะดำรงชีพ จึงแบ่งข้าวเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งเก็บไว้กิน อีกส่วนหนึ่งขายไปตามความ

จำเป็นในการใช้เงิน แต่ที่น่าพิจารณาก็คือ ชาวนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นชาวนากลุ่มใหญ่ที่สุด อยู่ได้ด้วยพึ่งรายได้จากนอกไร่นาเป็นสำคัญ กล่าวคือ ในปี 2554 รายได้เงินสดของครัวเรือนชาวนาที่มาจากไร่นาประมาณครัวเรือนละ 67,982 บาท (ไม่หักรายจ่าย) แต่รายได้จากนอกไร่นาประมาณครัวเรือนละ 91,574 บาท ซึ่งแสดงให้เห็นสภาพ 1 ครัวเรือน 2 วิถียังชีพของเกษตรกร

2.5 ชาวนาปัจจุบัน ส่วนใหญ่ไม่มียุ่ง ไม่มีจ้าง ไม่มีลานตาก และส่วนใหญ่จ้างรถเกี่ยว เมื่อเกี่ยวเสร็จก็บรรจุกระสอบนำไปขายโรงสีในลักษณะข้าวสด ความชื้นสูง จึงขายได้ราคาต่ำกว่าข้าวแห้งหรือข้าวความชื้นต่ำ

2.6 การเพิ่มผลผลิตข้าวของชาวนา ก็มักทำด้วยวิธีง่ายๆ ด้วยการเพิ่มปุ๋ย เพิ่มยา ก็ยังทำให้จุลินทรีย์ในดินสิ้นสูญ การทำนาฤดูถัดๆ มาก็ต้องยิ่งพึ่งปุ๋ยพึ่งยามากขึ้น ดินทุนก็จะยิ่งสูงขึ้น ผลผลิตที่ขายได้ก็จะไล่ต้นทุนไม่ทัน

2.7 ชาวไร่นา ส่วนใหญ่เป็นผู้ตามกระแส มักจะไม่กล้าทำอะไรที่แตกต่าง เช่น ไม่กล้าใช้ควายไถนา ทั้งๆ ที่มีนาเพียง 3-4 ไร่ เพราะกลัวว่าเป็นคนล้าหลัง ชีวิตอยู่ในกระแสบริโภคนิยม เพื่อความทันสมัย โดยไม่ประมาณรายได้ของตนเอง จึงตกเป็นเหยื่อของการตลาด การโฆษณา และบางกลุ่มตกเป็นเครื่องมือของนักการเมืองบางประเภท ที่สามารถใช้เงินเป็นตัวหลอกล่อให้ทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อบรรลุเป้าหมายของผู้ใช้เงินนั้น

เป็นเรื่องที่น่าห่วง ที่ลัทธิบริโภคนิยม ได้บ่มเพาะพฤติกรรม “มั่งง่ายได้เร็ว” ในหมู่นักคนจนบางกลุ่ม จนกลายเป็นมนุษย์ไก่แจ้ ที่เห็นข้าวสุกข้าวสาร มีค่ามากกว่าเพชรพลอย (ซึ่งหมายถึงความรู้ ความเข้าใจ และผลประโยชน์ที่ยั่งยืน)

3. การแก้ปัญหาเรื่องข้าวและชาวนา

จากปัญหาและสาเหตุเรื่อง ข้าวและชาวนา ดังที่กล่าวมา เห็นว่าควรแก้ไขเชิงบูรณาการ คือ คำนึงถึงเหตุและปัจจัยอันหลากหลาย และจำเป็นต้องใช้ความรู้ในหลายมิติในการแก้ไข และที่ดีที่สุดถ้าแนวทางหนึ่ง แนวทางใดสามารถแก้ไขได้หลายปัญหา การปฏิบัติก็ทำได้ง่ายขึ้น และค่าใช้จ่ายก็จะน้อยลง แนวทางที่ขอเสนอคือ รู้พอเพียง รู้ตลาด ลดต้นทุน เพิ่มคุณภาพ เพิ่มผลิตภาพ

3.1 รู้พอเพียง หลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นหลักคิดเชิงบูรณาการ คือ ความคิดเดียว แต่มาจากหลายองค์ความรู้ และดำเนินไปปฏิบัติก็สามารถแก้ปัญหาได้หลายอย่างของการดำรงชีพ เพราะการรู้ประมาณ โดยเฉพาะการรู้ประมาณในการบริโภคหรือการใช้จ่ายสอดคล้องกับคำสอนของพุทธศาสนาที่ว่า “โภชานมัตตัญญูตา” ทำให้การดำรงชีพมีความพอดี คือ รู้ว่า ถ้ารายได้น้อย ก็ต้องประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หลงกระแส ไล่ตามความทันสมัย จนเป็นหนี้เป็นสิน แต่ถ้าต้องการใช้จ่ายให้มาก ก็ต้องทำงานให้มีรายได้มากขึ้น มีเหตุมีผลในการดำรงชีพ รู้ว่าผลใดเกิดจากเหตุใด รู้ว่าเหตุอันใดจะก่อให้เกิดผลอะไร ทำอย่างหนึ่งอย่างใด จะเกิดผลดีผลเสียต่อตนเองและสังคมอย่างไร มีภูมิคุ้มกันตนเอง คือ มีความรู้สติปัญญาที่จะเอาชนะอุปสรรคด้วยตนเองได้

การรู้พอเพียง จึงเป็นแนวทางบำรุงชีวิตของตนเองได้ทุกมิติของชีวิต เป็นหลักคิดเชิงบูรณาการ ที่ทำให้เกิดความพอดี ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

3.2 รู้ตลาด กฎของตลาด มีหลักง่ายๆ ที่ต้องจำให้ขึ้นใจก็คือ

3.2.1) “ของมากกว่าค่างของน้อยราคาคืน” ซึ่งภาษาของนักเศรษฐศาสตร์เรียกว่า “เป็นกลไกตลาด” ที่เปลี่ยนแปลงไปตามอุปสงค์และอุปทานของสินค้า กฎข้อนี้ให้จำไว้เพื่อเตือนสติว่า “อย่าผลิตเพราะเห็นว่าใครๆ เขาก็ผลิตกันทั้งนั้น” แต่ต้องคิดว่า “เขาผลิตกันมากอยู่แล้ว เราไปผลิตอย่างอื่นบ้างดีกว่า” เพราะการผลิตตามๆ กันมากๆ ในที่สุดทุกคนก็จะประสบปัญหาราคาค่างต่ำ เพราะของล้นตลาดหรืออุปทานมีมากเกินไป

3.2.2) อำนาจต่อรองน้อยเสียเปรียบ อำนาจต่อรองสูงได้เปรียบ การที่ชาวนามีจำนวนมาก แต่พ่อค้ามีจำนวนน้อย พ่อค้าคนหนึ่งๆ จะเลือกซื้อจากใครหรือไม่เลือกซื้อจากใครก็ได้ และเมื่อพ่อค้าจะขาย คนขายก็น้อยกว่าคนซื้อ ก็มีโอกาเลือกขายได้มากกว่า พ่อค้าจึงมีอำนาจต่อรองสูง แต่ชาวนามีอำนาจต่อรองต่ำ จึงขายได้ราคาต่ำ และต้องซื้อราคาแพง

แต่ถ้าชาวนารวมตัวกัน รวมผลผลิตมาไว้ที่เดียวกัน อำนาจต่อรองก็สูงขึ้น เพราะทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกัน จำกัดทางเลือกของพ่อค้าให้น้อยลง ขณะเดียวกัน พ่อค้าเอง ถ้ามีผลผลิตมารวมกันก็จะประหยัดเวลา ประหยัดค่าขนส่งในการรับซื้อ เพราะซื้อครั้งเดียวได้มากๆ ถึงแม้ว่าจะซื้อในราคาที่สูงขึ้น แต่ก็คุ้มกว่า เพราะประหยัดเวลา และค่าขนส่ง

3.2.3) มีอำนาจเหนือตลาดอยู่ในระบบเศรษฐกิจไทย อำนาจเหนือตลาด หมายถึง อิทธิทธิและอิทธิพล ทั้งครอบงำตลาดอยู่ ทำให้ผู้บริโภคเสียเปรียบ เกษตรกรผู้ขายพืชผลเสียเปรียบ อำนาจเหนือตลาดเกิดจาก “การผูกขาด” ในตลาด เกิดการใช้อิทธิทธิและอิทธิพลจากกลุ่มคนที่มีอำนาจ ทำให้เกิดการฮั้วหรือการรวมหัวกัน “กำหนดราคา” หรือมีการกีดกันผู้อื่นมิให้เข้ามาแข่งขัน

การหลีกเลี่ยงอำนาจเหนือตลาด ก็คือ อย่าเข้าสู่ตลาดที่ถูกครอบงำด้วยอำนาจเหนือตลาด โดยหันไปผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ในครัวเรือน ไม่เน้นผลิตขายในตลาดหรือถ้าเหลือกินเหลือใช้ ก็ซื้อขายแลกเปลี่ยนกันเองในชุมชน โดยไม่ต้องสนใจเรื่องราคา เพราะเป็นของเหลือกินเหลือใช้ และสามารถจะแลกเปลี่ยนกันได้ด้วยสิ่งของ(barter)

ในสังคมไทย มีสินค้าหลายชนิด ที่มีอำนาจเหนือตลาดครอบงำอยู่ เช่น ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ไข่ น้ำมันพืช ยารักษาโรค ฯลฯ เป็นต้น ถ้าไม่ต้องพึ่งสินค้าเหล่านี้ในตลาดมากเกินไป ก็สามารถทดแทนได้ด้วยการใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ผลิตได้เองหรือซื้อจากผู้อื่น บริโภคไข่ที่ได้จากการเลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ในครัวเรือน บริโภคน้ำมันมะพร้าวที่ผลิตได้เองจากมะพร้าวที่ปลูกเองในบริเวณที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคก็หันไปใช้ยาทางเลือก ยาสมุนไพรให้มากขึ้นเหล่านี้ ก็สามารถลดการถูกรับงำจากอำนาจเหนือตลาดได้

3.3.4) ในตลาดแข่งขัน การลดต้นทุนดีกว่าการเพิ่มราคาขาย เพราะการเพิ่มราคาขาย ในขณะที่ผู้ขายรายอื่นๆ ไม่เพิ่ม ก็จะทำให้ขายไม่ได้ ขายตามราคาที่เป็นอยู่เท่ากับรายอื่นๆ แต่ทำให้

ต้นทุนต่ำกว่า ก็จะได้กำไรมากกว่า เพราะฉะนั้นชาวนาจะต้องสนใจการลดต้นทุน มากกว่าการคอยรับราคา ที่เพิ่มขึ้นจากโครงการประกันหรือโครงการจำนำ เพราะไม่ยั่งยืนและลดศักยภาพในการแข่งขันในตลาด เพราะราคาสูงกว่ารายอื่นๆ ในตลาดโลก

3.3.5) คุณภาพดีทำให้ได้ราคาดี นี่เป็นกฎทั่วไปของตลาด ของดีกว่า ย่อมขายได้ ราคาสูงกว่า ชาวนาจึงต้องให้ความสนใจต่อการปรับปรุงคุณภาพข้าว

3.3.6) ตามกฎของตลาด โลกนี้ไม่มีอะไรฟรี การจะได้อย่างหนึ่งมาจะต้องลงทุน หรือลงแรง เพื่อให้ได้มา เพราะฉะนั้นถ้าใครมาบอกว่า จะให้ฉัน ให้ฉัน หรือทำฉัน ทำฉันให้ฟรีๆ ต้องตั้ง สติทบทวนกฎข้อนี้ว่า ผู้ที่ทำอย่างนั้นกับเรา เขาต้องการจะได้อะไรเป็นการตอบแทน เพราะสิ่งที่เขาอยาก ได้ เขามักจะไม่พูดออกมา เหมือนการ โฆษณาสินค้า ที่ลด แลก แจก แถมสิ่งของต่างๆ สิ่งที่เขาได้กลับไป คือ การเพิ่มยอดขาย เพิ่มกำไรนั่นเอง อย่างไรก็ตามก็มีเหมือนกัน ที่บางคนทำเพื่อเป็นการ “ทำบุญ” เพื่อ อยากรับบุญ ได้ความอึดอ้อมใจ โดยไม่ปรารถนาสิ่งอื่นๆ

การคิดทบทวนกฎข้อนี้ ทำให้มีสติ ไม่ถูกหลอกล่อ ถ้าคิดว่า ได้มากกว่าเสีย ก็ดี แต่ปัญหาก็คือ ผู้ที่ได้เฉพาะหน้ามักจะไม่คิดถึงสิ่งที่จะต้องเสียมากกว่าในอนาคต กรณีการล่อใจให้เลี้ยง ฝูงกันมากๆ ปลุกปล้ำกันมาก โดยไม่มีความรู้ว่า พื้นที่เหมาะจะปลูกหรือไม่ หรือกรณีอื่นๆ ที่เกษตรกร ถูกชักจูง ถูกหว่านล้อมให้ทำ โดยสร้างจินตนาการให้เห็นความร่ำรวย หลายกรณีจบลงด้วยการขาดทุนและ หนี้สิน ขณะที่ผู้ชักจูงหว่านล้อมให้ฉัน ให้ฉันในเบื้องต้น ต่างก็ร่ำรวยมีกำไรงามตามๆ กัน

กฎข้อนี้เตือนสติให้รู้จัก มีเหตุมีผล สร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเอง ตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียง ไม่หลงตามกระแส ได้ของฟรีวันนี้ แต่เป็นหนี้และขาดทุนในวันหน้า

3.3 ลดต้นทุน

การผลิตข้าวและผลผลิตเกษตรอื่นๆ “การลดต้นทุน” เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะ ผลผลิตพืชผลต่างๆ เมื่อเข้าสู่ตลาดผู้ขายหรือเกษตรกร จะอยู่ภายใต้ภาวะการแข่งขัน(การขาย) ที่สมบูรณ์ เกษตรกรแต่ละรายจะต้องขายตามราคาในตลาดขณะนั้น ดังนั้น ถ้าเกษตรกรขายได้ดี สามารถผลิตได้ด้วย ต้นทุนที่ต่ำกว่า ก็จะได้กำไรมากกว่า ถ้าเป็นการขายในตลาดโลก ผลผลิตข้าวของประเทศที่ต้นทุนต่ำกว่า ก็ มีโอกาสจะขายในราคาที่ต่ำกว่า และขายได้มากกว่า (ถ้าคุณภาพไม่ต่างกัน) เช่น กรณีข้าวไทยปี 2555 ข้าว ขาวธรรมดาของไทยต้นทุนสูงกว่า (เพราะราคาประกันทำให้ต้นทุนสูงกว่า) ข้าวเวียดนามและข้าวอินเดีย จึงเสียตลาดให้สองประเทศนี้ ดังนั้น การทำให้ชาวนามีรายได้เพิ่มขึ้นควรเน้นการลดต้นทุน ไม่ใช่การเพิ่ม ราคาประกันหรือราคาจำนำ เพราะจะทำให้ศักยภาพการแข่งขันในตลาดโลกลดลง

การลดต้นทุนสามารถทำได้ดังนี้

3.3.1 ต้นทุนการจ้าง ต้นทุนการจ้างหลักๆ ของชาวนายุคปัจจุบัน ก็คือ ค่าจ้างรถ ไถ และค่าจ้างรถเกี่ยว ดังนั้น ถ้ารัฐบาลจะเปลี่ยนนโยบายกองทุนหมู่บ้าน 1 หมู่บ้าน 1 ล้านบาท มาเป็น 1 หมู่บ้าน 1 รถไถ หรือ 1 รถเกี่ยว ไหล่รถไถหรือรถเกี่ยวเหล่านี้ รับจ้างไถ รับจ้างเกี่ยวในราคาที่ถูกลง ก็ สามารถลดต้นทุนการจ้างได้ และน่าจะทำให้ชาวนาได้ประโยชน์จากการผลิตโดยตรง เพราะการใช้

นโยบาย 1 หมู่บ้าน 1 ล้านบาท โดยปล่อยกู้ให้ชาวนานั้น จากการได้ไปสำรวจสัมมนา ด้วยการสนทนากลุ่มกับเกษตรกรในหลายจังหวัด พบว่า เงินที่กู้ไป ส่วนใหญ่ไม่ได้นำไปใช้เพื่อการผลิต แต่นำไปใช้เพื่อการบริโภค นอกจากนี้ "ทุนการผลิต" ส่วนใหญ่ชาวนาก็มักจะกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอยู่แล้ว

ต้นทุนการหว่านและการพ่นยา ก็ควรใช้แรงงานตนเองให้มากขึ้น ถ้าหนักเกินไป ก็จ้างคนอื่นบ้างผสมผสานกันไป แต่สำหรับชาวนาที่มีที่นาไม่เกิน 5 ไร่ การใช้แรงงานตนเองก็น่าจะเพียงพอ การทำนาสมัยก่อนที่ต้นทุนต่ำ ก็เพราะใช้แรงงานในครอบครัวเป็นด้านหลัก ผสมผสานกับการเอาแรงหรือการแลกแรงซึ่งกันและกัน

3.3.2 ลดต้นทุนปุ๋ย(เคมี) ถ้ามีการรณรงค์และแนะนำการใช้ปุ๋ยชีวภาพอย่างถูกวิธีก็จะทำให้ลดต้นทุนได้ เพราะปุ๋ยชีวภาพราคาถูกกว่าปุ๋ยเคมี ผลิตได้ในประเทศ ในชุมชนก็สามารถผลิตได้เอง มีตัวอย่างพิสูจน์ให้เห็นแล้ว ถ้าใช้ถูกวิธีระยะยาวจะได้ผลดีกว่า ต้นทุนต่ำกว่า เครือข่ายการใช้ปุ๋ยชีวภาพของ "สันติอโศก" ได้พิสูจน์และเป็นตัวอย่างที่ดีกล่าวคือ ประการแรก ผลผลิตดี ปลอดภัย ประการต่อมา จุลินทรีย์ในดินฟื้นตัว สัตว์เล็กสัตว์น้อยที่อาศัยอยู่ในดินฟื้นคืนชีพ เป็นห่วงโซ่อาหารให้ปลา เขียด ปู เจริญเติบโตได้ สิ่งเหล่านี้ก็เป็นอาหารของมนุษย์ การทำนาข้าวจึงไม่เพียงได้ข้าว แต่ได้ผักและสัตว์ที่เป็นอาหาร

3.3.3 ลดต้นทุนยาปราบศัตรูพืช โดยการหันไปใช้ยาชีวภาพจากพืชสมุนไพรบางชนิด และใช้วิธีการทางธรรมชาติ ชีวิตกำจัดชีวิต เช่น ใช้มูลสัตว์กำจัดหนู รวมทั้งคนใช้หนูเป็นอาหาร ทางภาคใต้คนในหมู่บ้านปราบต๊กแตน โดยการช่วยกันจับมาเป็นอาหาร (แต่ต้องเป็นแปลงนาที่ไม่ใช่ยาปราบศัตรูพืช) การไล่ปูด้วยขี้ไก่ (ไม่ได้ฆ่า) การจับปูนามาเป็นอาหาร การใช้เบ็ดกำจัดหอยเชอรี่ เหล่านี้เป็นต้น วิธีการเหล่านี้ เป็นการกำจัดศัตรูพืช ที่ใช้ต้นทุนน้อยลง หรือเสียอิทธิพลของอำนาจเหนือตลาด

3.3.4 ลดต้นทุนด้วยการสร้างคลังเมล็ดพันธุ์ของชุมชน โดยให้สมาชิกชุมชนยืมไปปลูก เมื่อได้ผลผลิต เอาเมล็ดพันธุ์มาคืน พร้อมด้วยค่ายืมไปใช้ เช่น ยืมไป 10 กิโลกรัม คืน 11 กิโลกรัม เป็นต้น วิธีนี้ทำให้ชาวนาและเกษตรกรเพาะปลูก ลดการซื้อเมล็ดพันธุ์จากตลาดในราคาแพงๆ

3.3.5 แนะนำวิธีการใช้เมล็ดพันธุ์ที่ประหยัด แต่ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น คือ ลดปริมาณต่อไร่ ให้มีระยะห่างที่เหมาะสม ไม่ให้ต้นพืชหรือต้นข้าวแย่งอาหารกันมากเกินไป เมล็ดพันธุ์ที่ใช้ต้องเป็นเมล็ดพันธุ์ที่เมื่อได้ผลผลิตแล้ว ต้องสามารถนำไปเป็นเมล็ดพันธุ์ ในการปลูกรุ่นต่อไปได้ แต่เมล็ดพันธุ์ที่ขายกันทั่วไปในตลาด มักจะถูกทำให้เป็นหมัน คือ ปลูกได้ดูดีขยายพันธุ์ต่อไปไม่ได้ ถ้าจะปลูกใหม่ก็ต้องไปซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่ ไม่ประหยัดต้นทุน

3.3.6 ลดต้นทุนด้วยการทำเกษตรประณีต (intensive farming) สำหรับเกษตรกรที่มีที่ทำกิน 2-3 ไร่ ถ้าใช้แรงงานคนเข้มข้น จ้างให้น้อยที่สุด ใช้เวลาในแปลงนาหรือแปลงเกษตรวันละไม่น้อยกว่า 4-5 ชั่วโมง ตลอดฤดูกาลเพาะปลูก คอยดูแลตกแต่ง ซ่อมบำรุง ถอนหญ้า กำจัดหนอนและแมลงด้วยแรงคน ปลูกพืชหมุนเวียนตลอดปี ใช้แรงงานคนเพียง 1-2 คนก็พอเพียง จะประหยัดต้นทุนได้ผลผลิต

ต่อไร่โดยรวมเพิ่มขึ้น ผู้ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงควรใช้วิธีนี้ จะมีพืชผลต่างๆ เหลือกินเหลือใช้ นำออกขายในตลาดเพิ่มรายได้เป็นเงินสด

3.4 การเพิ่มผลผลิตภาพ

การเพิ่มผลผลิตภาพ คือ การเพิ่มผลผลิตต่อไร่ หรือต่อพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งสามารถทำได้ดังนี้

3.4.1 การใช้เมล็ดพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง และสามารถนำผลผลิตมาใช้เป็นเมล็ดพันธุ์รุ่นต่อไปได้ เมล็ดพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงประเภทนี้ มักจะเป็นเมล็ดพันธุ์จากหน่วยงานของรัฐ และจากคัดเลือกพันธุ์ของเกษตรกร(บางคน)และชุมชน

3.4.2 การใช้เทคนิคและวิธีการที่ถูกต้อง ซึ่งงานวิจัยได้พิสูจน์ทดลองเป็นที่ประจักษ์แล้ว หรือจากภูมิปัญญาเดิม ที่ได้ถ่ายทอดส่งสมกันมาจากประสบการณ์ คือ การเตรียมดิน การใช้ น้ำ การหว่าน การปักดำ การใช้ปุ๋ย การเก็บเกี่ยว สิ่งเหล่านี้ ถ้าทำอย่างถูกต้อง มีเทคนิควิธีการที่เหมาะสม ก็สามารถเพิ่มผลผลิตได้ การแคะแกระน การแห้งเผา การตกหล่น และการสูญเสียจะลดลง

3.4.3 การทำเกษตรปรารถิต สามารถลดความสูญเสีย และเพิ่มผลผลิตได้ดี โดยเสียต้นทุนน้อย ดังที่ได้กล่าวแล้ว

3.5 การเพิ่มคุณภาพ

คุณภาพของข้าว วัดได้จากความสมบูรณ์ของเมล็ด มีน้ำหนัก มีรสชาติ กลิ่น สี และธาตุอาหาร ที่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคกลุ่มต่างๆ การเพิ่มคุณภาพ สามารถทำได้ดังนี้

3.5.1 ผลิตข้าวปลอดสารพิษ ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า พืชผลทุกชนิดที่ปลอดสารพิษ เป็นพืชผลที่มีคุณภาพ ไม่ทำลายสุขภาพ การไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ไม่ใช้ยาปราบศัตรูพืชเคมี เป็นการเพิ่มคุณภาพของข้าว

3.5.2 การเพิ่มรสชาติ กลิ่น สี วิตามิน และธาตุอาหาร ทำให้ข้าวเกิดประโยชน์มากกว่ากินเพื่อให้อิ่ม แต่สามารถทำให้ข้าวเป็นอาหารบำรุงสุขภาพ เป็นกึ่งอาหารกึ่งยารักษาโรคได้ ซึ่งพันธุ์ข้าวพื้นเมืองหลายๆ พันธุ์ รวมทั้งพันธุ์ข้าวปรับปรุงใหม่ๆ มีรสชาติ กลิ่น สี วิตามิน และธาตุอาหารแตกต่างกันไป สามารถเลือกใช้พันธุ์ที่จะได้คุณภาพของโภชนาการตามต้องการได้ ดังนั้น การมีความรู้เรื่องคุณสมบัติของข้าวแต่ละพันธุ์ จะทำให้ได้คุณภาพตามที่ต้องการได้ และสามารถนำไปขายในตลาดเฉพาะ (niche market) ได้ราคาดี

การวิเคราะห์วิจัย สามารถปรับปรุงพันธุ์ และเพิ่มรสชาติ กลิ่น สี วิตามิน และธาตุอาหารให้เพิ่มขึ้น หรือลดลง ตามความต้องการได้ ข้าวคุณภาพสูง ที่มีลักษณะจำเพาะอันเกิดจากสภาพท้องถิ่น คือ ข้าวหอมมะลิจากทุ่งกุลาร้องไห้ ถ้างานวิจัยปรับปรุงพันธุ์สามารถทำให้ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ นำไปปลูกที่อื่นแล้วได้คุณภาพข้าวดีเท่าปลูกในทุ่งกุลาร้องไห้ จะทำให้ชาวนาไทยสามารถผลิตข้าวคุณภาพสูงประเภทนี้ได้ทั่วประเทศ

3.5.3 การเก็บรักษาที่ถูกต้อง จะรักษาคุณภาพข้าวไว้ได้ การนวด การตาก การสี และการเก็บรักษา โดยเฉพาะข้าวเปลือกของชาวนา มีความสำคัญมาก แต่ชาวนายุคปัจจุบันไม่ค่อยสนใจ ข้าวเปลือกที่มีความชื้นต่ำ คุณภาพจะดีกว่าข้าวเปลือกที่มีความชื้นสูง แต่ข้าวเปลือกที่ตากแฉดมากเกินไป ก็ จะแห้งเกราะ เมื่อสีเป็นข้าวสารก็แตกหักได้ง่ายเช่นกัน ดังนั้น การตาก(หรืออบ) เพื่อลดความชื้น และการ เก็บรักษาข้าวเปลือก ไม่ให้แมลงกัดกิน ไม่ให้ขึ้นรา เป็นการรักษาคุณภาพข้าวเปลือกไม่ให้เสื่อม การเก็บ ข้าวเปลือกไว้นานเกินไป (เกิน 6 เดือน) จะทำให้ข้าวเปลือกเสื่อมได้ การเก็บรักษาข้าวเปลือกเพิ่มรักษา คุณภาพ จึงต้องลดความชื้น และไม่เก็บไว้นานเกินไป

ชาวนาควรเก็บข้าวเปลือกไว้ และค่อยๆ ทะยอขาย ไม่ควรขายทีเดียวหมด เพราะการขายหลังฤดูเก็บเกี่ยว 2-3 เดือน จะได้ราคาดีกว่า ดังนั้น ถ้าชาวนาแต่ละรายไม่มีผู้ฉางส่วนตัว ก็ ควรสร้างผู้ฉางชุมชน ลานตากชุมชน เพื่อร่วมกันเก็บรักษา จะทำให้ได้ข้าวเปลือกที่มีคุณภาพ และขายได้ ราคาดี

3.6 การใช้ข้าวเป็นปัจจัยเลี้ยงชีพด้วยแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ปัญหาสำคัญของชาวนา คือ ทำนาได้รายได้ไม่พอเพียงเลี้ยงชีพ การแก้ปัญหาโดยการ ลดต้นทุน เพิ่มคุณภาพ และผลผลิตภาพ เป็นการแก้ปัญหาในส่วนของการผลิต แต่การที่ชาวนาต้องพึ่งพา รายได้จากการขายข้าว จึงต้องพึ่งตลาดด้วย ข้อเท็จจริงในเรื่องตลาดข้าวก็คือ ตลาดข้าวเปลือก เป็นตลาด ของผู้ซื้อ ผู้ซื้อที่มีอำนาจต่อรองสูงกว่าชาวนามาก ชาวนาไม่เท่าทันตลาด ขาดอำนาจต่อรอง จึงหวังพึ่งการ ช่วยเหลือจากรัฐบาลเป็นสำคัญ ส่วนใหญ่ไม่มีภูมิคุ้มกันตนเอง พึ่งตนเองไม่ได้ ดังนั้นการแก้ปัญหาเรื่องนี้ ควรต้องใช้แนวทางหนึ่งครัวเรือนสองวิถียังชีพ ที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ :-

3.6.1 สำหรับชาวนาที่มีที่นาน้อย ควรเน้นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ปลูก พืชผักอื่นๆ ที่พอจะมีตลาดรองรับ แต่ไม่ต้องเน้นผลิตเพื่อขายเป็นด้านหลัก แต่ถือหลักว่า เหลือกินเหลือใช้ ก็นำไปขายในตลาด ปลูกพืชหมุนเวียนตามความเหมาะสม เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เคียงคู่ไปกับการ ปลูกข้าว เหล่านี้ก็จะนำทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาปฏิบัติ ก็จะทำให้เกิดความพอเพียง ยิ่งขึ้น คือ ให้แบ่งที่ดินเป็น 10 ส่วน 3 ส่วนปลูกข้าว 3 ส่วนปลูกพืชยืนต้น 3 ส่วนเก็บน้ำ และ 1 ส่วนเป็นที่ อยู่อาศัย เหล่านี้คือ การใช้การเกษตรเป็นเครื่องยังชีพ

3.6.2 การพึ่งรายได้นอกวิถีการเกษตร เช่น การรับจ้าง การไปทำงานในภาค การค้าและอุตสาหกรรม เป็นคนงานในประเทศและไปทำงานต่างประเทศ การขับแท็กซี่ มอเตอร์ไซด์ รับจ้าง ค้าขาย หาบแร่แฝงลอย ซึ่งสมาชิกของครัวเรือนเกษตรยุคปัจจุบันแทบทุกครัวเรือนกำลังปฏิบัติ กันอยู่ โดยเฉพาะครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รายได้เงินสดส่วนใหญ่มาจากการทำงานนอกภาค เกษตร เหล่านี้ คือ การยังชีพด้วยวิถีนอกเกษตร

สองวิถียังชีพของครัวเรือนชาวนา ต่างเกื้อหนุนซึ่งกันและกันได้ กล่าวคือ รุนลูกยังชีพด้วยวิถีนอกภาคเกษตร พ่อ-แม่ ยังคงอาศัยการเกษตรยังชีพ ลูกส่งเงินสดให้พ่อ-แม่ และพ่อ-แม่

ก็ช่วยเหลือหลาน(ลูกของลูก) และสามารถแบ่งปันอาหารและพืชผลที่ผลิตได้ให้แก่ลูกๆ ที่ทำงานอยู่ในภาคการค้าและอุตสาหกรรมได้ด้วย

3.7 การผลิตข้าวเพื่อขายเป็นรายได้หลัก

ชวานาบางกลุ่ม โดยเฉพาะชวานาปรังมีศักยภาพที่จะผลิตข้าวเพื่อขายเป็นรายได้หลักด้วยเงื่อนไขต่อไปนี้

3.7.1 ต้องมีปัจจัยการผลิตเพียงพอ คือ มีที่ดิน มีน้ำ มีทุน มีความรู้และเทคโนโลยีสำหรับชวานาส่วนใหญ่สิ่งที่ไม่เพียงพอคือ น้ำ โดยเฉพาะชวานาปี ต้องพึ่งน้ำฝนตามฤดูกาล ทำนาได้ปีละครั้งเท่านั้น ลำดับต่อมาที่ชวานาส่วนใหญ่มีไม่เพียงพอ คือ ความรู้และเทคโนโลยี โดยเฉพาะความรู้ที่จะเท่าทันตลาดยังขาดแคลนมาก ส่วนแหล่งทุนปัจจุบันนี้มีเพียงพอ โดยเฉพาะเงินกู้จาก ธกส. จากกองทุนหมู่บ้าน จากสหกรณ์ ฯลฯ สุดท้ายยังมีชวานาจำนวนหนึ่งที่ไม่มีการทำกินของตัวเอง กล่าวโดยสรุป ชวานาที่พอจะมีศักยภาพผลิตข้าวเพื่อขายเป็นรายได้หลัก คือ ชวานาปรังที่มีที่ดินเป็นของตนเอง

3.7.2 ชวานาที่จะขายข้าวเป็นรายได้หลัก ต้องรู้เท่าทันตลาด ปรับตัวได้ไว สามารถลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต

3.7.3 ชวานาที่จะผลิตข้าวขายเป็นรายได้หลักและพึ่งรายได้จากข้าวอย่างยั่งยืน ต้องเน้นการลดต้นทุนเพิ่มผลผลิต และเพิ่มคุณภาพมากกว่า การหวังพึ่งพา การประกันราคาและการจำหน่ายโดยรัฐบาล เพราะการประกันราคาและการจำหน่ายไม่สามารถทำได้ตลอดไป เพราะมีปัญหาเรื่องงบประมาณ ปัญหาเรื่องต้นทุนข้าวสารที่มักจะแพงกว่าข้าวสารจากประเทศอื่นๆ ทำให้เกิดปัญหาการแข่งขันในตลาดโลก

4. การแทรกแซงตลาดและการช่วยเหลือจากรัฐ

ในบางสถานการณ์ ที่ชวานาประสบภาวะขาดทุนรุนแรง รัฐบาลจำเป็นต้องให้การช่วยเหลือ โดยการแทรกแซงตลาดและช่วยเหลือชวานา แต่รัฐบาลควรปฏิบัติดังนี้

4.1 การช่วยเหลือควรเน้นไปที่ชวานาจน เพราะชวานากลาง และชวานารวย พอที่จะพึ่งพาตนเองได้แล้ว ชวานาจนซึ่งผลิตข้าวได้ไม่เกิน 10 ตัน ดังนั้น ถ้าจะใช้โครงการประกันหรือจำหน่าย โดยให้ราคาข้าวเปลือกสูงกว่าตลาด ก็ควรรับประกันหรือรับจำหน่ายไม่เกินรายละ 10 ตัน ชวานาที่ผลิตข้าวมากกว่านี้ก็เข้าโครงการได้ แต่มีสิทธิเข้าโครงการได้เพียง 10 ตันเท่านั้น การปฏิบัติเช่นนี้ ทำให้ประหยัดงบประมาณ ถ้าจะขาดทุนก็ขาดทุนน้อยกว่า ต้นทุนข้าวเปลือกและข้าวสาร โดยรวมจะไม่สูงเกินไป ยังมีโอกาสจะแข่งขันในตลาดโลกได้ ขณะเดียวกัน ก็สามารถช่วยเหลือชวานาจนได้

4.2 รัฐบาลควรเน้นการช่วยเหลือให้ชวานา สามารถลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต และเพิ่มคุณภาพ มากกว่าที่จะไปเน้นเรื่อง การเพิ่มราคาประกันหรือราคาจำหน่าย เพราะเป็นการช่วยเหลือที่ทำได้ยั่งยืนกว่า และเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันได้ดีกว่า

4.3 รัฐบาลควรณรงค์และแนะนำให้ชาวนาและเกษตรกร ลดการใช้ปุ๋ยเคมี และยาปราบศัตรูพืชเคมี เพื่อให้ข้าวปลอดภัยสารพิษ เพิ่มคุณภาพ และเพื่อความปลอดภัยในสุขภาพของชาวนาและผู้บริโภค

4.4 เพื่อให้เป็นไปตามข้อ 4.3 รัฐบาลควรเก็บภาษีพิเศษจากปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืชที่ขายในประเทศ แล้วนำเงินที่ได้นั้นมาพัฒนาปุ๋ยชีวภาพ และยาชีวภาพ พันธุ์พืช และเทคโนโลยี รวมทั้งเป็นกองทุนสวัสดิการเพื่อสุขภาพของชาวนา

4.5 สถาบันการศึกษาในชนบท ตั้งแต่ระดับประถมขึ้นไป ควรมีหลักสูตรเกี่ยวกับการเกษตร ให้ความรู้พื้นฐานทั้งด้านการผลิต การตลาด และการบริโภค และให้มีชั่วโมงปฏิบัติการจริงในไร่นา เพื่อมีเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ต่อไป เพื่อให้ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตอาหารที่มั่นคง และผลผลิตนั้นกระจายอยู่ในมือของคนจำนวนมาก ไม่ใช่ตกไปอยู่ในมือของผู้มีอำนาจเหนือตลาด

5. ประชาชนิยมสามัญกับการจำนำข้าว

5.1 วิวัฒนาการของประชานิยม

ข้อเสนอทั้งหมดที่ผู้เขียนเสนอนั้น รัฐบาลคิดได้และเข้าใจได้หรือไม่? คำตอบน่าจะเป็นว่า รู้และเข้าใจ แล้วเหตุใดจึงไม่ทำ? คำตอบก็น่าจะเป็นว่า ถ้าทำไปแล้วพวกตนเองที่เป็นกลุ่มทุนการเกษตร ค้าปุ๋ย ค้ายา เป็นเจ้าของโรงสี จะไม่ได้ประโยชน์ และคาดได้ว่าชาวนาก็น่าจะไม่นิยมชมชอบเท่ากับการจำนำข้าว ทั้งเห็นว่าการเสียหายต่อส่วนรวม เป็นเรื่องที่สามารถปิดสวาทให้พ้นตัวได้ ด้วยการให้การโฆษณาชวนเชื่อ เบี่ยงเบนประเด็น และทำให้ชาวนาออกมาปกป้อง ส่วนชาวนาส่วนใหญ่ ก็พอใจกับผลประโยชน์เฉพาะหน้า จะมากจะน้อยก็คิดว่าได้มากขึ้น โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบด้านลบต่อส่วนรวม ซึ่งจะย้อนกลับมาหาตนเองในที่สุด คำพังเพยที่ว่า “สิบเบี้ยใกล้มือ” มักจะเป็นจริงกับชาวนา กระแสชาวนาจึงมักจะไม่ได้คิดถึงผลกระทบระยะยาว ไม่ได้คิดถึงผลกระทบต่างๆ ที่จะตามมา เช่น เมื่อจำนำราคาสูง ราคาข้าวสารก็จะต้นทุนสูง ราคาส่งออกก็จะสูงกว่าราคาตลาดโลก แข่งขันกับประเทศอื่น ไม่ได้ ส่งออกไม่ได้ เมื่อส่งออกไม่ได้ทั้งภาครัฐและเอกชน ก็ไม่มีรายได้พอที่จะนำมาซื้อข้าวตามราคาจำนำ ครั้งต่อๆ มา จึงทำให้เกิดปัญหา ชาวนานำข้าวไปจำนำแล้วแต่ไม่ได้รับเงิน ตามที่ปรากฏอยู่ในฤดูกาลผลิต 2556/2557 นี้ ทั้งยังทำให้ไทยสูญเสียตลาดข้าว ขาดทุนปีละ 200,000 ล้านบาท เป็นภาระต้องงบประมาณ นำไปสู่ปัญหาหนี้สินของประเทศ เหล่านี้ชาวนาส่วนใหญ่จะไม่ประจักษ์ เมื่อไม่ประจักษ์ก็ยิ่งรักและพอใจโครงการประชานิยมจำนำข้าวต่อไป

ความจริงคำว่า “ประชานิยม (populism)” ตามรากศัพท์เดิมมาจากภาษารัสเซียว่า “นารอดนิก (narodnik)” ซึ่งเป็นขบวนการสังคมนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 1870 ขบวนการนี้มุ่งหมายที่จะสร้างอำนาจรัฐของมวลชน ที่เปิดโอกาสให้คนชั้นล่าง ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ได้มีโอกาสครองอำนาจรัฐ มีอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคม คำว่า “นารอด (narod)” แปลว่า สามัญชนคนธรรมดา ไม่ใช่ขุนนาง นารอดนิกตามแนวนี้จึงเป็นเรื่องดี ไม่ใช่เรื่องเสียหาย

แต่ต่อมาเมื่อมันถูกนำมาใช้โดย “เปรอง (Peron)” แห่งอาเจนตินา มันได้กลายเป็นลัทธิ ลดแลก แจกแถม โดยผู้นำทางการเมือง เพื่อสร้างคะแนนนิยมให้ตนเอง โดยการผลาญงบประมาณของรัฐ อย่างฟุ่มเฟือย โดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัดของงบประมาณและการคลัง ผู้นำได้รับความนิยม ท่ามกลางความ ล่มสลายทางเศรษฐกิจโดยรวม ประชาชนนิยมแบบนี้เรียกว่า ประชาชนนิยมเปรองนิสต์ (Peronist Populism) ที่ พรรคเพื่อไทยนำมาใช้ และได้ปรากฏให้เห็นความเสียหายใหญ่หลวง จากโครงการจำนำข้าว ซึ่งผู้เขียนขอ เรียกว่า “ประชานิยมสามัญ” เพราะมันไม่โปร่งใส ไม่เป็นธรรม ไม่สมดุล เป็นการผูกขาดโดยรัฐบาลและ ทูทพวกพ้อง กีดกันทำลายทุนที่ไม่ใช่พวกรัฐบาล เป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม และในกระบวนการรับ จำนำ ก็มีการรั่วไหล มีการคอร์รัปชัน มีการหลอกล่อและหลอกลวง เรื่องตัวเลขและข้อเท็จจริง

5.2 ลักษณะทั่วไปของประชานิยมสามัญ

5.2.1 ไม่ได้สร้างอำนาจให้ประชาชน แต่สร้างอำนาจจากเสียงเลือกตั้งของประชาชน ด้วยนโยบายและกลยุทธ์ทางการเมือง

ขบวนการนอโรดนิคของโซเวียตปรารถนาที่จะให้ชาวนาและสามัญชนมี อำนาจรัฐ พรรคประชานิยมของสหรัฐอเมริกา (US Populist Party -1892) ต้องการให้เกษตรกรและผู้ ประกอบการรายย่อยมีอำนาจรัฐ แต่รัฐบาลของเปรองกลับเป็นรัฐบาลของชนชั้นนำในอาเจนตินา ไม่ใช่ รัฐบาลของชาวนาและผู้ประกอบการรายย่อย แต่ได้เสียงเลือกตั้งจากคนเหล่านี้ ไม่ต่างจากรัฐบาลพรรค ไทยรักไทยและพรรคเพื่อไทยในปัจจุบัน ด้วยนโยบายและกลยุทธ์ทางการเมือง โดยไม่ได้คิดที่จะทำให้ อำนาจรัฐไปอยู่ในมือของเกษตรกรและคนยากจนแต่อย่างใด เป็นทิศทางการครองอำนาจที่สวนทางกับ เจตนารมณ์ของกระบวนการนอโรดนิค หรือประชานิยมที่แท้จริง

5.2.2 อ่างคนส่วนใหญ่แต่นั่นผลได้ตกแก่คนส่วนน้อย

ประชานิยมสามัญมักจะทำอ่างคนส่วนใหญ่ เพื่อให้เกิดความชอบธรรมในการ ดึงงบประมาณของรัฐมาใช้ แน่แน่นอนในโครงการใช้งบประมาณเหล่านั้น ก็จำเป็นต้องทำให้เห็นว่า ประชาชนได้ประโยชน์ แต่ในกระบวนการ (Process) และขั้นตอน (Steps) รายละเอียดของขั้นตอน ได้ ออกแบบให้ซับซ้อนและซ่อนรูปต่างๆไว้ เพื่อเปิดโอกาสให้พรรคพวกและกลุ่มการเมืองผู้มีอำนาจรัฐ แสวงหาประโยชน์จาก โครงการต่างๆอย่างแยบยล และเมื่อมีผู้รู้ทันตรวจสอบได้ ผู้มีอำนาจรัฐจะใช้กลไก รัฐและการโฆษณาสร้างประชามติกลบเกลื่อนการกระทำ ใ้ชาวทกรรมทางการเมืองเพื่อให้คนส่วนใหญ่ เห็นใจจนจน จัดตั้งคนที่ได้ประโยชน์ออกมาตอบโต้และคุกคามคนรู้ทันตรวจสอบได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชานิยมสามัญภายใต้อำนาจรัฐของทุนสามัญ (ไม่ โปร่งใส ไม่ประชาธิปไตย ไม่เป็นธรรม ไม่สมดุล) จะใช้ความชัดเจนในการออกแบบกระบวนการและ ขั้นตอน ที่เอื้อต่อการแสวงหาผลประโยชน์ของผู้ที่มีอำนาจเกี่ยวข้อง ในทางธุรกิจกระบวนการและขั้นตอน ที่เรียกว่า กระบวนการงาน (Work process) หรือในระบบแรงงานเรียกว่ากระบวนการแรงงาน (Labour process) มีความสำคัญยิ่งต่อการเพิ่มประสิทธิภาพและรายได้ให้แก่ธุรกิจ เทเลอร์ (FW.Taylor)ปฏิวัติระบบการ

จัดการเพื่อเพิ่มผลผลิต ที่เรียกกันว่าการจัดการอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific management) และการทำรีเอ็นจิเนียริง (Re-engineering) ของธุรกิจยุคปัจจุบัน มันก็คือการออกแบบกระบวนการงานใหม่ เพื่อให้ธุรกิจมีกำไรมากขึ้นนั่นเอง ดังนั้นนักจัดการของทุนสามัญก็ออกแบบกระบวนการงานของโครงการประชานิยมสามัญ เพื่อให้พวกทุนสามัญที่ครองอำนาจรัฐได้กำไรมากขึ้น ได้ประโยชน์มากขึ้นนั่นเอง

5.2.3 ใช้การโฆษณาชวนเชื่อและอารมณ์ทางการเมืองกลบเกลื่อนเรื่องข้อเท็จจริง

การโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) เป็นสิ่งที่รัฐบาลและองค์กรทางการเมืองต่างๆทำเพื่อสร้างความชอบธรรมให้ตนเอง สร้างกระบวนการให้คนนิยมตนเอง แต่การโฆษณาชวนเชื่อในสังคมที่คนส่วนใหญ่ขาดทักษะในการวิเคราะห์ติดตาม และเชื่อในตัวบุคคลมากกว่าเหตุผล จะนำไปสู่อารมณ์ทางการเมือง (Political emotion) ได้ง่าย อารมณ์ทางการเมืองเมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะเต็มไปด้วยความคลุ้มคลั่งมีอคติทางข้อมูลและเหตุผล กรุ่นกุ่มทะลุและก้าวร้าว ตกเป็นทาสของเหตุการณ์ได้ง่ายๆ

ทุนสามัญมีเงินมีทุนที่จะสร้างเครื่องมือสื่อสารทุกรูปแบบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือโฆษณาชวนเชื่อและสามารถใช้เงินสร้างบริวารรับใช้ ที่ถนัดจัดเงินในเรื่องเหล่านี้ได้ไม่ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อประเภท โซเชียลมีเดีย มีฝูงสัตว์เลี้ยงออนไลน์หลากหลายชนิดที่หลบอยู่ในมุมมืดของสังคมออนไลน์ คอยรับใช้ทุนสามัญ ลอบขบกัดบุคคลต่างๆ ที่ขัดขวางผลประโยชน์ของทุนสามัญ สัตว์เลี้ยงออนไลน์เหล่านี้ก็กลัวที่แจ้ง กลัวแสงสว่าง ไม่กล้าสู้หน้าต่อสาธารณะเพื่อถกเถียงแลกเปลี่ยนสิ่งจะ และข้อเท็จจริง ได้แต่ใช้วาจาสกปรกหมิ่นเมา คูล่ารอกแห่งเจริญาน กล่าวระรานผู้อื่น

ลักษณะ 3 ประการดังกล่าวปรากฏชัดเจนในทุกครั้งภายใต้ทุนสามัญของสังคมไทยปัจจุบัน “ประชานิยม” ที่เริ่มต้นให้คนเห็นว่าทำทำจะดี แต่มาถึงวันนี้มันเติบโตเต็มที่เป็นประชานิยมสามัญสมบูรณ์แล้ว

5.3 โครงการจำนำข้าว รูปธรรมของโครงการทุนนิยมสามัญ

ใคร่ขอเรียนต่อผู้อ่านว่า ผู้เขียนเห็นด้วยกับประชานิยมของแท้ แต่รังเกียจประชานิยมสามัญ เห็นด้วยกับโครงการต่างๆ ที่ต้องการช่วยเหลือคนยากคนจนอย่างแท้จริง แต่รังเกียจการอ้างคนจนเพื่อหวังผลต่อตัวเอง รังเกียจการอ้างคนส่วนใหญ่แต่ผลได้ส่วนใหญ่ตกแก่คนส่วนน้อย โครงการจำนำข้าวรัฐบาลทุนสามัญได้ออกแบบกระบวนการให้เกิดโอกาสในการแสวงหาประโยชน์ของคนส่วนน้อยหลายขั้นตอน ซึ่งสามารถอธิบายให้เห็นได้ดังต่อไปนี้

5.3.1 ผู้เขียนเคยทำงานวิชาการ การประกันราคาข้าวกับนายบุญชู โรจนเสถียร เมื่อปี 2525 จึงได้รับเชิญจากโทรทัศน์ช่อง 9 ให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการซักถามนโยบายของพรรคการเมืองต่างๆ ก่อนมีการเลือกตั้ง เมื่อกรกฎาคม 2554

พรรคเพื่อไทยหาเสียงว่า จะรับจำนำข้าวขาวธรรมดา ราคาเกวียนละ 15,000 บาท ข้าวหอมมะลิเกวียนละ 20,000 บาท ผู้เขียนถามแกนนำพรรคเพื่อไทยว่า จะทำได้อย่างไรเมื่อชาวนาส่วนใหญ่ไร้รถเกี่ยวข้าวที่ไม่สามารถแยกข้าวและสิ่งเจือปนที่เป็นหญ้าออกจากกันได้หมด ชาวนาไม่มีลานตาก ส่งข้าวสดให้โรงสี โรงสีจะต้องหักลดความชื้นแน่นอน ไม่มีทางขายได้ตามราคาที่ประกาศ แต่การ

ประกาศเช่นนี้จะทำให้พ่อค้าผู้ขาย พ่อค้ายา รถไถ รถเกี่ยว และรถขนข้าว ขึ้นราคาอย่างแน่นอนจะมีนโยบายป้องกันอย่างไร?

คำตอบคือไม่มีคำอธิบาย? พุดเป็นแผ่นเสียงตรองตลอดเวลาว่า “เราทำได้ก็แล้วกัน”

ผลที่เกิดขึ้นคือข้าวขาวขายได้จริงๆ เกวียนละ 9,000-11,000 บาท ข้าวหอมมะลิได้เกวียนละ 12,000 - 13,000 บาท แต่ราคาผู้ขายและยาปราบศัตรูพืช เพิ่มขึ้น 30-40% ค่ารถไถรถเกี่ยวเพิ่มขึ้น 20-30% คำถามที่รัฐบาลจะต้องตอบก็คือ ราคาข้าวที่ขยับขึ้นไป? ราคารับจำนำที่ประกาศไว้สูงลิบนั้น รายได้จริงที่ชาวนาได้รับ มันเพิ่มขึ้นทันกับต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นหรือไม่ ถ้าผลผลิตต่อไร่ได้ไร่ละ 100 ถังขึ้นไป ก็พอหวังได้ว่า น่าจะพอคุ้มกับต้นทุนที่พุ่งพรวดขึ้นไป แต่ชาวนาส่วนใหญ่ทำนาปี โดยเฉลี่ยได้ข้าวเพียงไร่ละ 30-50 ถังเท่านั้น และเป็นนาแปลงเล็กได้ข้าวน้อย

ตอบคำถามไม่ได้ตั้งแต่ก่อนเลือกตั้งแล้ว แต่ยังโฆษณาชวนเชื่อได้ว่าทำได้ ชาวนาจะมีรายได้ดี มีกำไร ปลูกป่านอารมณ์คนบางกลุ่ม ใช้สัตว์เลี้ยงออนไลน์ค่าทอต่อว่าผู้คัดค้าน คือด้านต้นทุนประกาศเป็นความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ ทั้งที่ขั้นตอนแรกก็นำข้าวเข้าโรงสี ก็ไม่เป็นตามที่ประกาศแล้ว

ในขั้นตอนของการนำข้าวเข้าโรงสี ก็เปิดช่องโหว่ให้แสวงหาประโยชน์ได้อีก (ถ้าต้องการจะทำ) นั่นคือ โรงสีอาจจะขอให้ชาวนาแจ้งตัวเลขที่เป็นเท็จ เช่น มีข้าว 3 ตัน ก็บอกว่า 5 ตัน หรือ 10 ตัน โดยโรงสีจะให้รางวัลสำหรับตัวเลขที่แจ้งเกิน ตันละ 500 - 1,000 บาท จากนั้นก็ขอซื้อใบประทวนของชาวนา (ใบรับรองจำนวนข้าวที่นำมามอบให้โรงสี) ตามราคาและจำนวนที่จำนำไว้จริง แต่เมื่อโรงสีนำไปประทวน ไปขึ้นเงินจากรกส. โรงสีจะได้มูลค่าข้าวตามจำนวนที่ชาวนาและโรงสีแจ้งเท็จไว้ (คือ จำนวนมากกว่าที่จำนำจริง) มีชาวนาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า วิธีนี้ทำกันมากทีเดียว

5.3.2 ขั้นตอนการจำนำที่กำหนดไว้หลายขั้นตอน ตั้งแต่ไปแจ้งรายงานตัวว่าเป็นชาวนาต่อเกษตรอำเภอ ไปแจ้งโรงสีว่าจะจำนำข้าว ขนข้าวไปโรงสี รับใบประทวน นำใบประทวนไปให้รกส. เพื่อเบิกเงิน ไปรับเงินจากรกส. ตรวจสอบสถานะความเป็นหนี้ ถูกหักหนี้โดยรกส. เหล่านี้ทำให้ชาวนาจากจนรายย่อย โดยเฉพาะชาวนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่ยอมเข้าโครงการ เพราะผลผลิตข้าว น้อยเมื่อหักส่วนที่เก็บไว้บริโภคแล้ว ส่วนที่เหลือมีน้อยไม่ยอมเสียค่าเสียหายต่างๆ ในการนำข้าวไปจำนำ จึงนิยมนำไปขายโรงสีใกล้บ้าน เพื่อประหยัดเวลาและค่าขนส่ง แม้จะได้ราคาต่ำกว่าราคาจำนำ แต่ประหยัดค่าเสียหาย ได้เงินทันที ไม่ถูกหักหนี้ขณะที่รับเงิน สภาพเช่นนี้ โรงสีก็สามารถตั้งราคาเอากำไรได้ง่าย โดยรับซื้อราคาถูกแล้วส่งไปจำนำต่อราคาแพง โรงสีในเครือข่ายทุนสามัญจึงได้กำไรเป็นกอบเป็นกำ ชาวนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ยืนยันกับผู้เขียนว่า โรงสีเหล่านี้ส่วนใหญ่ก็เป็นเครือข่ายนักการเมืองผู้มีอำนาจรัฐ หรือเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

5.3.3 การรับจำนำไม่จำกัด ขั้นตอนนี้เปิดโอกาสให้มีการสวมสิทธิขานาปี ส่วนใหญ่เป็นขานาจน ได้ขานาน้อยเหลือขานาน้อย ขานาที่นำไปจำนำจึงน้อย ส่วนขานาปริงทำนาได้ปีละ 2-3 ครั้งได้ขานามากจึงนำไปเข้าโครงการจำนำได้มาก

ตามตัวเลขของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ผลผลิตขานาปริงในปี 2555 (เก็บเกี่ยวต้นปีและกลางปี) มีทั้งหมดประมาณ 11 ล้านตัน แต่ปรากฏว่าตัวเลขการรับจำนำของรัฐบาลมีทั้งหมด 14.69 ล้านตัน คำถามก็คือ 3.69 ล้านตันมาจากไหน และนี่คือที่มาของข้อสงสัยว่าขานา 3.69 ล้านตันนี้ มาจากประเทศเพื่อนบ้านใช่หรือไม่ นำเข้ามาในราคาเกวียนละ 5,000 -7,000 บาท แล้วมาจำนำในราคาเกวียนละ 10,000 -11,000 บาท ได้กำไรเป็นเนื้อเป็นหนังกันทั่วหน้าแล้ว แล้วใครละ? ที่สามารถทำเช่นนั้นได้ ถ้าไม่ใช่พวกที่มีอำนาจรัฐอยู่ในมือ

ตัวอย่าง 4 ขั้นตอนที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า “ความสามานย์” อยู่ที่มีการออกแบบ “กระบวนการ” เพื่อเปิดโอกาสให้แสวงหาประโยชน์ได้ง่าย แต่รัฐบาลทุนสามานย์จะไม่พูดถึง “เจตนาแฝงเร้น” ที่ออกแบบกระบวนการเช่นนี้ แต่จะไปใช้วาทะกรรมการเมืองกลบเกลื่อนความสามานย์ว่า มันผิดตรงไหนที่โครงการจำนำขานาทำเพื่อขานาคนส่วนใหญ่ของชาติ ขานาทุกคนได้ประโยชน์ มีแต่พ่อค้าส่งออกเท่านั้นที่เสียประโยชน์เพราะหมดโอกาสจะเอาเปรียบขานา วาทกรรมเช่นนี้ทางการเมืองเรียกว่า “เกาะหลังขานา หากินจากราคาจำนำ” มันคือ ความสามานย์

5.4 การคัดค้านจากนักวิชาการทางเศรษฐศาสตร์

5.4.1 นักวิชาการทางเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทยส่วนใหญ่ อาจเรียกได้ว่าเป็นพวกสำนักคิดเสรีนิยมที่เชื่อมั่นในกลไกตลาด เชื่อมั่นในประสิทธิภาพของธุรกิจภาคเอกชน และต่อต้านการผูกขาดตัดตอน ดังนั้นจึงไม่แปลกที่นักเศรษฐศาสตร์เหล่านี้ จะคัดค้านโครงการจำนำขานาของรัฐบาลเพื่อไทย อย่างไรก็ตาม ความเห็นสำนักคิดยังไม่สำคัญเท่าข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ ที่นักวิชาการเหล่านี้ทำการพิสูจน์ค้นคว้าโดยผลทางงานวิจัยของทีดีอาร์ไอ ที่นำโดยเพื่อนของผู้เขียน ดร.นิพนธ์ พัวพงศกร รวมไปถึงนักวิชาการเศรษฐศาสตร์ จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์(นิด้า) และจากคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในความเห็นร่วมของนักเศรษฐศาสตร์เหล่านี้ สรุปสาระสำคัญหลักๆ ได้ 3 ประการ คือ

1. บิดเบือนกลไกตลาด เพราะไปประกาศราคาจำนำสูงกว่าตลาดมาก
2. เป็นการสร้างอำนาจผูกขาดโดยรัฐ กวาดซื้อขานาราคาสูงไปไว้ในมือของรัฐ
3. เป็นการผลาญงบประมาณที่มาจากภาษีของคนทั่วประเทศ ที่ว่าผลาญก็เพราะว่า

งานวิจัยของ ทีดีอาร์ไอ คำนวณว่า จะทำให้มีการขาดทุนระหว่าง 170,000 - 200,000 ล้าน ในการรับจำนำปี 2554/2555 และขาดทุนมากขึ้นในปี 2555/2556 จะก่อให้เกิดปัญหาการคลังของรัฐในอนาคต ถ้ายังค้นทุ้งทำต่อไปยิ่งกว่านี้เงินที่ใช้หนี้ก็ตกไปถึงขานาจนเพียง 18% เท่านั้น

การคัดค้านด้วยการแสดงเหตุผลทางตัวเลขและงานวิจัยของทีดีอาร์ไอ ผู้เขียนขอแสดงความนับถือและสนับสนุนอย่างยิ่ง และก็เป็นงานวิจัยและตัวเลขที่รัฐบาลโต้แย้งได้ยากยิ่ง ฝ่ายค้านนำเอากระบวนการและขั้นตอนการขายข้าวแบบจีทูจี หรือการขายข้าวระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลต่างประเทศออกมาแฉ หลักฐานต่างๆก็สื่อให้เห็นว่าการออกแบบ “กระบวนการ” การขายจีทูจี เป็นการออกแบบที่ก่อให้เกิดครุโหว์ และเอื้ออำนวยให้แก่กลุ่มทุนสามัญในเครือข่ายอำนาจรัฐ แสวงหาผลประโยชน์ได้มหาศาล ซึ่งผู้เขียนจะไม่ขอกล่าวอีกเพราะเป็นข่าวหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์แทบจะทุกวันอยู่แล้ว

สภาพจนแค้นด้วยเหตุผล ด้วยข้อมูลทางวิชาการและหลักฐานเชิงประจักษ์ ทำให้ทุนสามัญต้องหันไปใช้เครื่องมือทางการเมือง โหมการโฆษณาชวนเชื่อกระตุ้นอารมณ์ทางการเมืองของมวลชนเครือข่าย ปลอ่ยสัตว์เลี้ยวออนไลน์ออกอาละวาดผู้ที่คัดค้านและขัดขวาง วาทกรรมแผ่นเสียงตกร่องตอกย้ำซ้ำซากว่า ทำเพื่อชาวนาคนส่วนใหญ่ของประเทศ จะขาดทุนบ้างจะเป็นอย่างไรไปทำเพื่อชาวนาคนส่วนใหญ่ของประเทศ

5.4.2 วาทกรรมต่อแผล!! อ้างคนส่วนใหญ่?

คำถามที่มีต่อวาทกรรมต่อแผลจากผู้เขียนก็คือ ชาวนาคือคนส่วนใหญ่ของประเทศจริงหรือไม่? จากตัวเลขของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรฯเมื่อปี 2551 ปรากฏว่า ชาวนาทั้งประเทศมีอยู่ 3.9 ล้านครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือนตามทะเบียนบ้านประมาณครัวเรือนละ 4 คน แต่ในความเป็นจริงคนรุ่นตั้งแต่อายุ 15 ปีขึ้นไป แทบจะไม่มีใครมีอาชีพทำนากับพ่อแม่แล้ว เพราะต่างก็ออกไปทำงาน ในภาคการค้าและอุตสาหกรรมหมดแล้ว ใครอยากไปพิสูจน์ก็ลองไปแถวภาคตะวันออกเฉียงเหนือดูว่าชาวนารุ่นใหม่อายุ 15-20 จะเหลืออยู่สักกี่คน ดังนั้นครอบครัวชาวนาที่ยังทำนาอยู่ก็มีแต่คนรุ่น 55 ขึ้นไป จากการวิจัยเบื้องต้นของบริษัทฟื้นฟูเกษตรกรรมเมืองเพชรทราบว่า ชาวนาปัจจุบันส่วนใหญ่อยู่ตั้งแต่ 57 ขึ้นไป ครอบครัวชาวนาไทยปัจจุบันที่ยังทำนาอยู่ในชุมชนชาวนา ก็มีประมาณเพียง 2 คน ถ้าจะมีคนที่สามก็คือเด็กๆอายุไม่ถึง 15 ดังนั้นประชากรชาวนาไทยปัจจุบันจึงมีประชากรไม่เกิน 10 ล้านคน (ไม่รวมเกษตรกรประเภทอื่นๆ) จากประชากรประมาณ 65 ล้านคน

จากตัวเลขดังกล่าวนี้ยังจะสร้างวาทกรรมเหมือนแผ่นเสียงตกร่องว่า ชาวนาคือคนส่วนใหญ่ของประเทศอยู่อีกหรือ? ต่อแผลเท่าๆต่อแผลเพื่อสร้างความชอบธรรมเองประมาณไปผลาญให้ตกถึงมือพวกของตน

สังคมไทยปัจจุบันเป็นสังคมการค้าและอุตสาหกรรมเต็มตัวแล้ว ถ้าดูจากผู้มีงานทำ(วัย15-60)ปรากฏว่าในปี2554เป็นมนุษย์ค่าจ้าง16.6ล้านคน เกษตรกร(ทุกประเภท)13.6ล้านคน นายจ้าง714,000ล้านคน ทำงานอิสระ 5.4 ล้านคน ช่วยครอบครัว 2.5 ล้านคน

รายได้ประชาชาติ (หรือรายได้ของทุกคนในประเทศรวมกัน)มาจากค่าจ้าง 40.9% มาจากอาชีพอิสระต่างๆ (รวมรายได้ของเกษตรกรทุกประเภท) 37% มาจากกำไรของธุรกิจ 17% มาจากทรัพย์สิน(ค่าเช่า,ดอกเบี้ย,หุ้น ฯลฯ) 5.1%

จากตัวเลข 2 ชุดดังกล่าวข้างต้น เราจะเห็นได้ว่า ในสังคมไทยปัจจุบัน มนุษย์ค่าจ้างคือคนกลุ่มใหญ่ที่สุด(แต่ยังไม่ใช่ส่วนใหญ่)รายได้ประชาชาติก็คนกลุ่มใหญ่ที่สุด ก็มาจาก“ค่าจ้าง” คนจนยุคใหม่คือ ลูกจ้าง โดยเฉพาะลูกจ้างภาคเกษตร ที่เป็นลูกจ้างในไร่ อ้อย ไร่ มัน สวนปาล์ม ฟาร์มสัตว์ เรือประมง มีจำนวนรวมกัน(ตามตัวเลขของสำนักงานสถิติแห่งชาติ) ประมาณ 2 ล้านกว่าคน แรงงานเหล่านี้ไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน เข้าไม่ถึงกองทุนต่างๆที่จัดให้เกษตรกร รัฐบาลทุนสามานย์ไม่เคยสนใจ

5.4.3 เงินจำนำข้าว : ส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือชาวนาสวนน้อยแต่เงินส่วนน้อยกระจายสู่มือชาวนาสวนใหญ่

ชาวนา 3.9 ล้านครัวเรือนนั้น เป็นชาวนาปีหรือทำนาได้ปีละ 1 ครั้ง ประมาณ 3.3 ล้านครัวเรือน ที่เหลือสามารถทำนาปรังได้ประมาณ 6 แสนครัวเรือน ชาวนาปีส่วนใหญ่อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถึง 2.3 ล้านครัวเรือน ส่วนนาปรังนั้นอยู่ที่ภาคกลางและภาคเหนือ คือ ภาคกลาง 203,335 ครัวเรือน และภาคเหนือ 233,650 ครัวเรือน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้มีน้อยมาก

ชาวนาปีทั่วประเทศมี 3.3 ล้านครัวเรือนในปี 2554 ตามตัวเลขของกระทรวงเกษตรฯ ผลิตข้าวได้ประมาณ 20.4 ล้านตัน แต่รัฐบาลรับจำนำไป 6.95 ล้านตัน ใช้เงินประมาณ 100,000 กว่าล้าน ส่วนข้าวนาปรังจากครัวเรือนประมาณ 600,000 ครัวเรือน ผลิตได้ 11.1 ล้านตัน ประมาณร้อยละ 50 เป็นผลผลิตจากภาคกลาง และร้อยละ 40 เป็นผลผลิตจากภาคเหนือ แต่ตัวเลขรับจำนำข้าวนาปรังของรัฐบาลคือ 14.69 ล้านตัน (3.69 ล้านตัน ไม่รู้ว่ามาจากไหน ?) ใช้เงินไปประมาณ 200,000 กว่าล้าน จากตัวเลขดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่า เงินจำนำส่วนใหญ่ตกอยู่กับชาวนาปีสวนน้อย และเงินส่วนน้อยถูกกระจายไปสู่มือชาวนาปีสวนใหญ่ โดยเฉพาะชาวนาปีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2.3 ล้านครัวเรือน เข้าโครงการจำนำไม่ถึง 1 ใน 5 นี้หรือที่โฆษณาชวนเชื่อ ว่า จำนำข้าวทำเพื่อชาวนาผู้ยากจนคนสวนใหญ่ของประเทศ ชาวนาจนส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนที่ชาวนาจนได้นั้นก็เหมือนเศษเนื้อติดกระดูกที่เขาโยนไปให้ แต่เนื้อก้อนใหญ่โยนไปให้ชาวนาปรัง ซึ่งจำนวนหนึ่งเป็นชาวนารวย โดยเฉพาะแถบอยุธยาและสุพรรณบุรี บางรายมีที่ดิน 500 - 1,000 ไร่เก็บค่าเช่าเป็นข้าวไร่ละ 25 ถัง ก็ได้ข้าวเป็นร้อยสองร้อยเกวียนแล้ว ทำนาปรัง 2 รอบเก็บค่าเช่าเป็นข้าวเข้าโครงการจำนำ มีรายได้สุทธิเดือนหนึ่งเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 50,000 บาท และไม่ต้องจ่ายภาษีเงินได้

ยิ่งกว่านั้น สำหรับชาวนาจนแถบอีสาน รายได้จากไร่นา ได้เพียงประมาณปีละ 60,000 กว่าบาท แต่รายได้นอกไร่นา (จากโรงงาน ขับแท็กซี่ มอเตอร์ไซด์ ฯลฯ) ประมาณปีละ 90,000 กว่าบาท การล้มตาฮ้างปากของชาวนาอีสาน จึงไม่ได้มาจากโครงการจำนำข้าว แต่มาจากรายได้นอกไร่นา

ใคร่ทบทวนประวัติศาสตร์ ให้อึดจิตสหายบางคนได้คิด ที่วันนี้ไปสามัคคีกับทุนสามานย์ ไปพลิกคู่มือทางประวัติศาสตร์เถิดสหายเอ๋ย กลุ่มผู้นำชาวนา 38 คนที่เป็นปากเป็นเสียงให้แก่ชาวนาจน ต่อสู้เรียกร้องให้ชาวนารวยและเจ้าที่ดินลดค่าเช่า จากการแบ่งครึ่งให้เหลือ 1 ใน 3 ผู้นำชาวนา 38 คนนี้ อยู่ในองค์กรสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย ซึ่งต่อมาในปี 2518-2519 ผู้นำ 38 คน ถูกฆ่า

ตายหมด และผู้ที่ร่วมมือกันฆ่าผู้นำชวนาเหล่านี้ก็เชื่อกันว่าเป็น ทหาร ตำรวจ ที่ได้รับการช่วยเหลือจากเจ้าที่ดินและชาวนารวยบางคน วันนี้อดีตสหายในค่ายทูนสามานย์ บอกว่าต้องการช่วยชวนาจนคนส่วนใหญ่ แต่เงินทูนก้อนใหญ่ไหลไปอยู่ในมือชวนาส่วนน้อยและชาวนารวย ตอบหน่อยได้ไหมสหายเอ๋ย ?

6. ปฏิรูปชวนาต้องปฏิรูปอำนาจรัฐ

ดังกล่าวแล้ว ชวนาแม้จะมีจำนวนลดลง แต่ยังคงเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ รัฐบาลทูนสามานย์ อาศัยความอ่อนด้อยทางข้อมูล ทางอำนาจเศรษฐกิจชวนา สร้างประชานิยมจํานำข้าว เกษะหลังชวนา ฝังบประมาณปีละ 400,000 -500,000 ล้านไปทำโครงการ แบ่งปันส่วนน้อยให้ชวนา เงินส่วนใหญ่อไปจัดสรรแบ่งปันกันเองในกลุ่มทูนสามานย์และบริวารต่างๆ โดยผ่านกระบวนการและขั้นตอนของการจํานำข้าว นี่เป็นไปตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองของเลนินที่ว่า รัฐคือเครื่องมือของกลุ่มคนและชนชั้นที่ยึดครองอำนาจรัฐ เมื่ออำนาจรัฐอยู่ในมือของกลุ่มทูนสามานย์ มันก็ถูกใช้เพื่ออำนาจและความมั่งคั่งของทูนสามานย์ ประชาชนที่ไม่เท่าทัน การอ้อยอืดเพียงเล็กน้อย ต่างก็กรูกันเข้ามารับเหยื่อ ก็เหมือนฝูงปลาที่เข้ามาสูบเหยื่อติดเบ็ด ติดไซ ติดลอบ ของผู้่ออเหยื่อนั่นเอง

การปฏิรูปชวนาและราคาข้าว จึงต้องกลับไปพิจารณาข้อเสนอข้อ 3. แต่การจะให้เป็นอย่างนั้นได้ ก็ต้องปฏิรูปอำนาจรัฐ ให้รัฐบาลเป็นรัฐบาลที่มีจริยธรรม มีประชาธิปไตยที่แท้จริง ไม่ใช่รัฐบาลที่ได้อำนาจรัฐโดยการทุ้มทูน ชื้อเสียง ชื้อตัว ส.ส. ชื้อพรรค ชื้อผู้มีอำนาจในการเลือกตั้งยกเขต ยกจังหวัด ทำให้ สส. เป็นเพียงลูกจ้างของพรรค โดยการจ่ายเงินเดือนให้เดือนละ 300,000 บาท แล้วให้นำเงินนั้น ไปซื้อเสียงล่วงหน้า โดยการแจกเงินงานศพ งานบวช งานแต่งงาน และงานอื่นๆ เงินมากมายที่นำไปใช้ทำการเหล่านี้ ก็มาจากการสร้างโครงการ แล้วกำหนดกระบวนการและขั้นตอนให้เอื้อต่อการคอร์รัปชั่น เพื่อการถอนทุนคืน และแสวงหากำไรจากการลงทุนนั้นๆ นี่คือการบวนการใช้เงินซื้อคน ใช้คนสร้างอำนาจของพรรค ใช้พรรคยึดครองอำนาจรัฐ แล้วใช้อำนาจรัฐไปสร้างทุนสร้างเงินต่อไปอีก

ดังนั้น นับหนึ่งของการปฏิรูปสังคมไทย คือ การปฏิรูปอำนาจรัฐ ต้องขจัดทูนสามานย์ออกจากอำนาจรัฐ สร้างรัฐปวงชนที่มีคุณภาพของทุกกลุ่มคนและชนชั้น อำนาจรัฐไม่ได้มาจากคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มคนมีส่วนร่วมในอำนาจรัฐ ตรวจสอบอำนาจรัฐได้โดยง่าย แต่การเลือกตั้งจะต้องกำหนดโทษการทุจริตการเลือกตั้งทุกรูปแบบ ผู้ทุจริตจะถูกตัดสิทธิตลอดชีวิต และต้องติดคุกไม่น้อยกว่า 5 ปี

ควรศึกษากฎหมายอาญาว่าด้วย เพศสัมพันธ์ ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กผู้หญิง แม่ผู้ใหญ่(วัย 20 ปีขึ้นไป) จะอ้างว่า เด็กผู้หญิงอายุ 15 ปีลงมา ยินยอมในลักษณะชายตัว แต่กฎหมายก็ยังเอาผิดผู้ชายอย่างหนัก ดังนั้นผู้ที่จะเป็น ส.ส. เป็นผู้ที่ควรมีวุฒิและคุณวุฒิของสังคม การซื้อสิทธิขายเสียงด้วยการสมยอมของผู้่ออเสียงก็ควรต้องได้รับโทษอย่างหนัก เหมือนผู้ใหญ่ที่ไม่มีเพศสัมพันธ์กับเด็กผู้หญิง แม่เด็กผู้หญิงนั้นจะยินยอมก็ตาม

การปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของไทย จะต้องเน้นไปที่การแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำในสังคม ซึ่งเห็นได้จาก 5 มิติ คือ รายได้และทรัพยากร สิทธิ โอกาส

อำนาจ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แกนกลางของความไม่เป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำ 5 มิติ คือ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่สมดุล กล่าวคือ อำนาจรัฐ อำนาจทุน และอำนาจของปวงชน เป็น 3 อำนาจหลักของสังคม อำนาจรัฐเป็นอำนาจสูงสุด จึงควรเป็นของปวงชนหรือเป็นของทุกกลุ่มคนและชนชั้น เพราะมันเป็นเครื่องมือที่มีมิติด้านภาพ ในการกำหนดการจัดสรร การแบ่งปัน การแข่งขัน และการช่วงชิงผลประโยชน์ของคนในสังคม การที่อำนาจรัฐไปอยู่ในมือของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และปิดโอกาสคนกลุ่มอื่นๆ เพราะคนอื่นๆ มีพลังน้อยกว่า ก็จะนำไปสู่ความไม่เป็นธรรม และความเหลื่อมล้ำใน 5 มิติดังกล่าว แม้แต่กระบวนการยุติธรรมเอง ก็จะถูกอำนาจรัฐกดดันเปลี่ยนแปลงได้

ดังนั้น หลักการปฏิรูปตามแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง คือ การปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ให้เกิดความสมดุลทางอำนาจ คือ อำนาจรัฐ อำนาจทุน อำนาจของปวงชน โดยเฉพาะอำนาจทุนจะต้องจำกัดทุนสามานย์และส่งเสริมทุนมีคุณค่า(**decent capital**) คือ โปร่งใส ประชาธิปไตย เป็นธรรม และสมดุล ซึ่งเป็นลักษณะตรงข้ามกับทุนสามานย์ที่ไม่โปร่งใส ไม่ประชาธิปไตย ไม่เป็นธรรมและไม่สมดุล และการนับหนึ่งของการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ก็คือ การเพิ่มอำนาจของภาคประชาชน การถ่วงดุลอำนาจรัฐด้วยพลังของประชาชน ถ่วงดุลอำนาจทุน โดยเฉพาะทุนสามานย์ด้วยพลังของประชาชน

สังคมไทยกำลังเดินไปบนเส้นทางที่ถูกต้องแล้ว ที่เหตุการณ์ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2556 เป็นต้นมา ได้ทำให้เกิดมวลมหาประชาชน เพื่อถ่วงดุลกับอำนาจรัฐทุนสามานย์ เพื่อก้าวไปสู่ การปฏิรูปประเทศไทย อย่างเต็มรูปแบบต่อไป โดยปัญหาเฉพาะหน้าที่ต้องแก้ไขให้ได้ คือ กฎเกณฑ์กติกาใหม่ของการเลือกตั้ง ที่จะทำให้การเลือกตั้งสุจริต ลงโทษคนทุจริต แม้จะมีความยากลำบากเกี่ยวกับมาตรฐานคุณค่า(**value standard**) ของคนในสังคม ที่คนกลุ่มหนึ่งคิดแต่ผลประโยชน์เฉพาะหน้า และเห็นการทุจริตในการออกเสียงในสภาพปลอมเอกสารร่างรัฐธรรมนูญ ออกกฎหมายนิรโทษกรรมให้คนผิดที่ควรถูกลงโทษ เป็นเรื่องเล็กน้อย และเห็นการทุจริตการเลือกตั้งเป็นเรื่องธรรมดาของวิธีการเอาชนะ ขณะที่คนอีกส่วนหนึ่ง เห็นเรื่องที่กำลังมาทั้งหมดนั้น เป็นเรื่องร้ายแรง เป็นภัยต่อบ้านเมือง จึงต้องแก้ไข ต้องปฏิรูป ความแตกต่างของมาตรฐานคุณค่า เป็นอุปสรรคยิ่งใหญ่ของการปฏิรูปเพราะคนจำนวนหนึ่งยังยอมรับมาตรฐานคุณค่าของทุนสามานย์ยอมรับการทุจริต ยอมรับความไม่โปร่งใส ขอเพียงให้ตนได้ประโยชน์ด้วย แม้เพียงเล็กน้อยก็ตาม โดยไม่คิดถึงผลเลวร้ายที่จะตามมาในอนาคต

กระนั้นการปฏิรูป เพื่อล้างความสามานย์ต้องเดินหน้าต่อไป การรวมพลังถ่วงดุลอำนาจรัฐและอำนาจทุนสามานย์ จะต้องดำเนินไป ถ้าไม่นับหนึ่งเสียแต่วันนี้ ก็ไม่สามารถนับ 2-3-4 ต่อไปได้